Orodemnias quenseli Payk., dess förekomst och variation i Sverige (Lep., Arctiidae)

GÖRAN PALMQVIST

Palmqvist, G.: *Orodemnias quenseli* Payk., dess förekomst och variation i Sverige (Lep., Arctiidae). [The occurrence and variation of *Orodemnias quenseli* Payk. in Sweden (Lep., Arctiidae)]. – Ent. Tidskr. 98: 123–126 (1977). Lund, Sweden 10 December 1977. ISSN 0013-886X.

The moth *Orodemnias quenseli* Payk. occurs in Sweden (Torne lappmark) in two different habitats: in drier sites in the mountains (Torne träsk area) and on moors at lower levels (around Kiruna). Specimens from moors are larger and have more extensive and deeper yellow markings than mountain specimens. The taxonomic significance of these differences can, however, not be judged on the present state of knowledge.
The paper also deals with ssp. *norvegica* Strand. This subspecies is not valid because there are no reliable differences to the type of the species. The habitats and several specimens of *quenseli* are figured.

G. Palmqvist, Smedvägen 15, S-136 44 Handen, Sweden

Orodemnias quenseli Payk. är från Sverige angiven från ett fåtal platser i Torne lappmarks fjälltrakter ovan skogsgränsen (Nordström et al. 1961:43) och utan ortsangivelser från "Lappland ... auf Sumpfland" (Rangnow 1917:296). År 1974 anträffades arten även i Lu. Lpm, Voitur, Sitojaure (leg. D. Hultmark 1 ♂, 1 ♀).

I juli 1962 fann jag *quenseli* på myrmark i björkregionen (ca 480 m ö h) vid Krokvik, 10 km NNV Kiruna (T. Lpm), senare också på myrarna kring Kiruna. Dessa myr-exemplar jämfördes med exemplar tagna i fjällen (T. Lpm: Snuritjåkka, Salkastak, Björkliden). Denna jämförelse visar skillnader både i storlek och färgteckning mellan individer från dessa båda områden (Fig. 1).

Vingbredden hos fjäll-exemplar varierar mellan 27 och 33 mm och hos myr-exemplar mellan 32 och 40 mm. Uppdelade på könen är storleksskillnaderna ännu tydligare (Tab. 1). Färgteckningarna skiljer sig framför allt i de omättat gula färgerna. De gula teckningarna är hos myr-exemplaren rödare och mer utbredda. Ett hanexemplar från en fjällbiotop har dock bakkroppssegmenten gulröda liksom framvingens undersida och framkant.

Hos de två exemplaren från Lu. Lpm, funna i fjällen (ca 900 m ö h), visar hanen i utseende och storlek (vbr 31 mm) likheter med fjällexemplar. Honan däremot är mer gulaktigt färgad och större (vbr 36 mm) och liknar en liten hona från myrmark.

I fjällen anträffas *quenseli* på torrare ställen som fjällhedar och rasbrantsmarker ovan skogsgränsen (Fig. 2). I björkregionen är arten bunden till blandmyrar (komplex av mosse- och kärrvegetationsytor) där den förekommer på mindre, öppna mossepartier (Fig. 3).

I litteraturen har både typformen och lokalformen (= subspecies) *norvegica* Strand uppgivits förekommande i Skandinavien. "Svenska fjärilar" (Nordström et al. 1941:323) anger att den *Orodemnias quenseli* Payk. som förekommer här är lokalformen *norvegica* Strand och att typformen tillhör Alperna. Gullander (1963:70) har samma uppgift. Emellertid framhåller Warnecke (1949:127–129) att den nordiska formen är typformen, och avskiljer Alpernas *quenseli* som subsp. *alpivolans*. Arten är nämligen beskriven efter exemplar från "Lapponia ad Enontekis" (Paykull 1793:99–100).

Schöyen (1880:175–176) beskriver från Sydvaranger en form av *quenseli*, som han identifierar med den av Möschler (1849:173–174) från Labrador beskrivna varieteten *gelida*. Strand (1919:291–292) anser att Schöyens exemplar in-

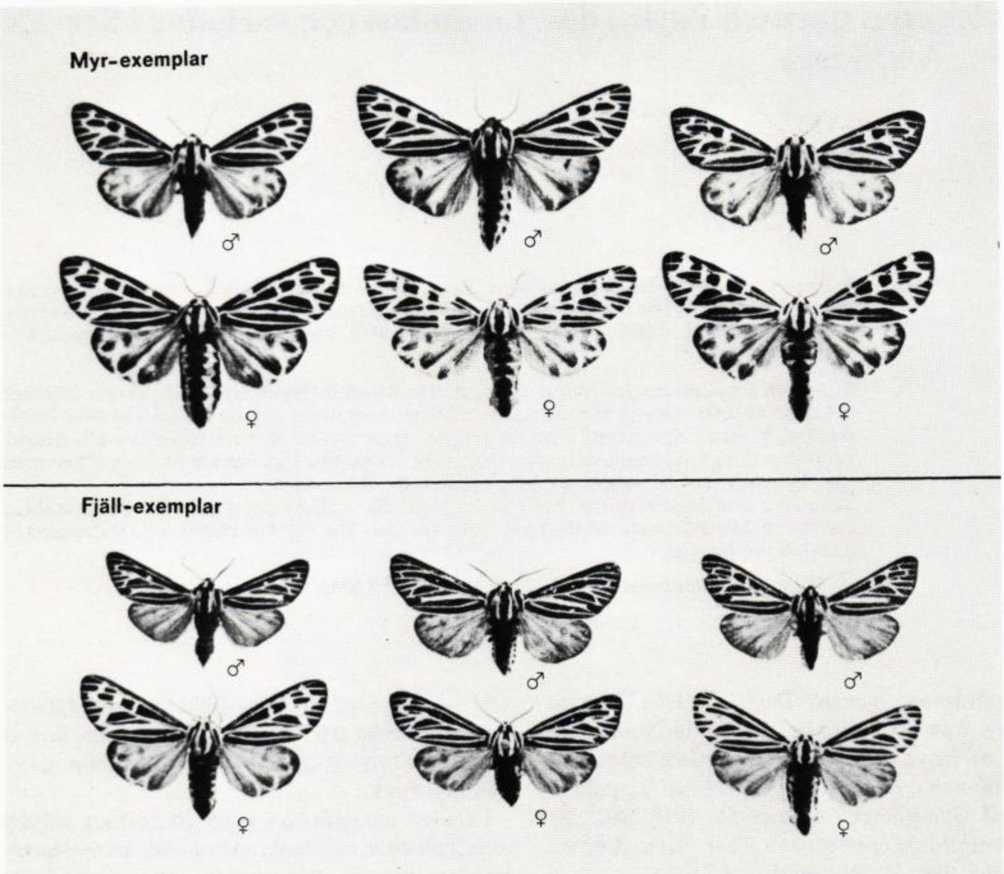

Fig. 1. *Orodemnias quenseli* Payk. från myr- (över) och fjällbiotoper (under). T. Lpm, Sverige. Naturlig storlek.

Orodemnias quenseli Payk. from moors (upper) and mountain habitats (lower). T. Lpm, Sweden. Nat. size. Photo: H. Hellberg

Tab. 1. Vingbredden hos myr- och fjäll-exemplar av *Orodemnias quenseli* Payk.
The wingspan of moorland and mountain specimens of *Orodemnias quenseli* Payk.

Kön Sex	Myr-exemplar Moorland-specimens		Fjäll-exemplar Mountain-specimens	
Antal ex. No. of specimens	hanar males 11	honor females 11	hanar males 10	honor females 5
Vingbredd Wingspan	32–36 mm	36–40 mm	27–31 mm	30–33 mm

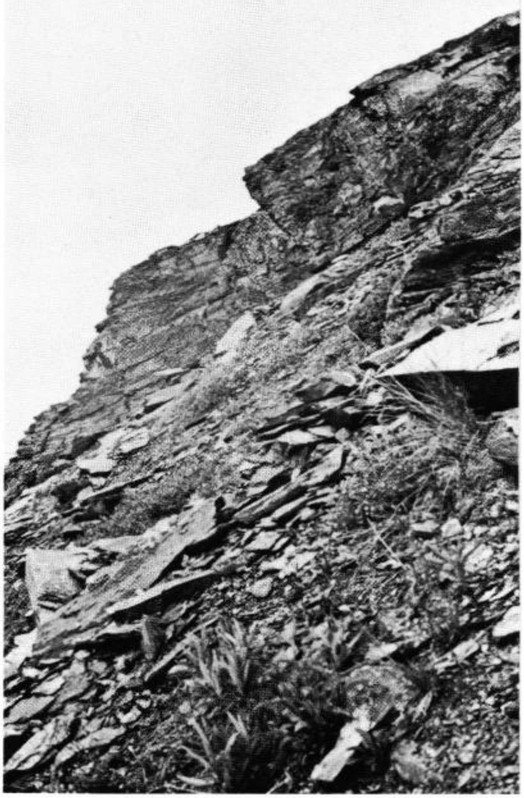

Fig. 2. Biotop i fjällen. Rasbrantsmark, T. Lpm, Snuritjåkka (ca 700 m ö h).

Habitat in the Swedish mountains, T. Lpm, Snuritjåkka (altitude of 700 meters). Photo: L. Imby.

Fig. 3. Biotop i björkskogsregionen, myrmark vid T. Lpm, Kiruna (480 m ö h).

Habitat on the moors at T. Lpm, Kiruna (altitude of 480 meters). Photo: the author

te kan tillhöra denna lokalform på Labrador, utan måste utgöra en lokalform i Norden som han ger namnet var. *norvegica*.

Holotypen till *Orodemnias quenseli* Payk. finns på Riksmuseet i Stockholm. Exemplaret är märkt "Typus" på röd etikett och saknar insamlingsetikett. Holotypen till *Orodemnias quenseli* var. *norvegica* Strand, som är etiketterad "Holotyp, O. quenseli var. gelida Schøyen", förvaras på Zoologisk Museum i Oslo (Fig. 4).

Båda typexemplaren har gulröda teckningar. Vingbredden hos *quenseli*-typen, som är en hane, är 33 mm. Var. *norvegica* är tyvärr beskriven efter ett exemplar ex. larva med ej helt utvecklade vingar. Karateristiskt för *norvegica*-typen, som är en hona, är framvingens inre något böjda tvärlinje (Fig. 4). Liknande tvärlinje har den mellersta av honorna från myrmark (Fig. 1) Av *norvegica* är även från typexemplaret avvikande individer kända (Schöyen 1881:84–85) bl a sådana med mörka bakvingar. I Finland där *quenseli* är funnen på fjällhedar och rösmarker varierar arten "rätt mycket beträffande färg och teckning" (Lingonblad 1944:67).

Både *quenseli*-typen och *norvegica*-typen överensstämmer bäst med exemplar från myrmark. Det är inte känt om populationen i Torne träsk-området är isolerad från den på myrarna omkring Kiruna. Förmodligen är arten utbredd på lämpliga biotoper mellan dessa lokaler (avståndet är endast ca 50 km). Eftersom exemplar från fjällokaler i Lule lappmark, Norge och Finland inte kan skiljas från myr-exemplar så är det inte fråga om någon enhetlig fjällform. Huruvida de i Torne lappmark påvisade skillnaderna mellan fjäll- och myr-exemplar skall anses motsvara raser i en klin eller enbart vara betingade av miljön (modifikationer) kan knappast bedömas med tillgängligt material. Tyvärr försvåras fortsatta undersökningar av artens lokala och enstaka uppträdande.

Med kännedom om den variation och utbredning i Fennoskandien (Nordström et al. 1961:43)

Fig. 4. *Orodemnias quenseli quenseli* Payk. Holotyp, hane Enontekiö, Finland, etikett saknas (över). *O. quenseli* var. (ssp) *norvegica* Strand. Holotyp, hona. Ex. larva 25.5.1879 Jakobselv, Sydvaranger, Norge (under).

Orodemnias quenseli quenseli Payk. Holotype, male Enontekiö, Finland, not labelled (upper). *O. quenseli* var. (ssp) *norvegica* Strand. Holotype, female. Ex. larva 25.5.1879 Jakobselv, Sydvaranger, Norway (lower). Naturlig storlek. Nat. size. Photo: H. Hellberg

quenseli visar kan formen *norvegica* inte upprätthållas som särskild lokalform. Skillnaderna mellan *quenseli*-typen och *norvegica*-typen är inte större än den variation som finns inom populationen på myrarna (Fig. 1 och 4). Den uppställda holotypen till *norvegica* kan endast betraktas som ett aberrativt exemplar med avvikande framvingeteckning (inre böjd tvärlinje).

Jag tackar Magne Opheim, konservator Albert Lillehammer Zoologisk Museum i Oslo och museiass. Bert Gustavsson Riksmuseet i Stockholm för lån av typexemplaren, docent Tord Nyholm för värdefulla synpunkter, vännerna Dan Hultmark, Stig Torstenius, Harry Rydén, Lars Imby och Hans Hellberg för hjälp med material.

Litteratur

Aurivillius, C. 1888–91. Nordens fjärilar. Stockholm.

Gullander, B. 1963. Nordens svärmare och spinnare. Stockholm.

Lingonblad, B. 1944. Iakttagelser över finska Lepidoptera III. Muonio, Enontekiö. – Not. Ent. 24:44–71.

Möschler, H. B. 1849. Beitrag zur Schmetterlingsfauna von Labrador. – Stett. entom. Zeit. 9:172–174.

Nordström, F., Wahlgren, E., Tullgren, A. 1935–41. Svenska fjärilar. Stockholm.

Nordström, F., Opheim, M., Sotavalta, O. 1961. De fennoskandiska svärmarnas och spinnarnas utbredning (Sphinges, Bombycimorpha, etc.). – Kungl. Fysiogr. Sällsk. Handl. (N.F.). 72:4 Lund.

Paykull, G. von 1793. Beskrivelse over 5 Arter nye Nat-Sommerfugle. Skrifter af Naturhistorisk Selskabet – II, 2:97–102. Köbenhavn.

Rangnow, H. 1917. Verzeichnis der von mir in Schweden, insbesondere in Lappmark gesammelten Macrolepidopteren. – Zeitschr. wiss. Ins. biol. 283–297. Husum.

Schöyen, W. M. 1880. De i Norges arktiske Region funde Lepidoptera. – Archiv f. Math. og Naturvidenskap. 5:119–228. Kristiania.

Schöyen, W. M. 1881. Nye Bidrag till Kundskaben om det arktiske Norges Lepidopterfauna. – Tromsö Mus. Aarsheft. 4:71–100. Tromsö.

Strand, E. 1919. Lepidopterorum Catalogus. Arctiidae Subfam. Arctiinanae. Pars 22. Berlin.

Warnecke, G. 1949. Die Alpenrasse von Orodemnias quenseli Payk., nov. subsp. alpivolans Warn. – Z. Wien. Ent. Ges. 34:127–129.